

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
KATEDRA ZA ČEŠKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Lana Bodlović

VIEWEGH KAO TRANZICIJSKI AUTOR

Mentor: dr. sc. Katica Ivanković, red. prof.

Zagreb, 2015.

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	1
2.Baršunasta revolucija.....	2
3. Češka književnost i proza 90-ih.....	4
4. Michal Viewegh.....	7
4.1. Biografija.....	7
4.2. Ozbiljna ili popularna književnost?.....	8
4.3. Autobiografski karakter i samoironija.....	9
4.4. Tranzicijski elementi u djelima Michala Viewegha.....	10
5. Zaključak.....	24
6. Popis literature.....	25

Viewegh kao tranzicijski autor

Sažetak

Godine 1989. nastupile su velike promjene na području današnje Češke. Promjene koje su nastale nakon 1989. godine i pada komunizma nisu samo političke, nego i ekonomske, društvene, kulturne... To je praćeno i značajnim promjenama u češkoj književnosti. Izdaju se djela autora iz samizdata i egzila, nema cenzure itd. U kontekstu društvenih i književnih promjena u ovom radu donosim osvrt na književno djelo Michala Viewegha kroz pregled i kritiku Vieweghovih najpoznatijih djela. Rad također donosi pregled češke književnosti u devedesetima te presjek situacije u tadašnjoj Češkoj s povijesnog gledišta. Analizirat ću stanje češkog društva u tranziciji te čimbenike koji utječu na emocionalne odnose.

Ključne riječi: Čehoslovačka, češka književnost 90-ih, Michal Viewegh, češko društvo, tranzicija, Baršunasta revolucija

Abstract

The year 1989 is the year when there have been major changes in what is now Czech Republic. The changes that have occurred after 1989 and the fall of the regime are not only politically, but also economical, social, cultural ... This is followed by the significant changes in the Czech literature. The works of authors of samizdat and exile are issued, there is no censorship and so on. In the context of social and literary changes in this paper, I review the literary work of Michal Viewegh through overview and critique of Viewegh's most famous works. The paper also provides an overview of Czech literature in the nineties and the display of the situation in Czech Republic from the historical point of view. I will analyze the state of Czech society in transition and factors that affect the emotional relationships.

Key words: Czechoslovakia, the Czech literature of the 90s, Michal Viewegh, Czech society, transition, Velvet Revolution

1. Uvod

Geopolitičko reorganiziranje Istočne Europe krajem 80-ih i pad berlinskog zida rezultirali su raspadom Varšavskog pakta i stvaranjem novih demokracija u zemljama koje su pripadale istočnom bloku.

Čehoslovačka se u značajnoj mjeri razlikovala od ostalih zemalja u tom okruženju. Do II. svjetskog rata bila je to zemlja s najrazvijenijom parlamentarnom demokracijom u Europi, s industrijom koja je po razvijenosti išla uz bok s Njemačkom, sa specifičnim kulturnim obrascem u kojem su dominirali teatar, književnost i film.

Ulazak u sovjetsku političku dominaciju nakon II. svjetskog rata nije Čehoslovačku držao u stanju pasivnog mirovanja. Tihi otpor, primjeren češkom mentalitetu, naročito je bio vidljiv u književnosti. Specifične teme i stilovi, izričaji i pristupi otvorili su put disidentskoj literaturi i sjajnim piscima poput Kundere.

Stoga se književnost u tranziciji 90-ih u Češkoj, nakon Baršunaste revolucije, oslanja na bogatu tradiciju i specifičan češki humor i ironiju, koje u novim okolnostima promovira češka književna zvijezda 90-ih Michal Viewegh. On na lepršav i gotovo neobavezan način ocrtava sve poroke tranzicijskog vremena (konzumerizam, urušavanje temeljnih vrijednosti, korumpiranost, narušene međuljudske odnose...). Jednostavnost i, samo površno gledano, „banalnost“ u izboru i pristupu temama te odabir reprezentativnih likova učinili su Viewegha popularnim i iznadprosječno čitanim.

Kako tranzicija nije donijela ono što se očekivalo, vrlo brzo nastupa period otrežnjenja i razočaranja. Povratak na staro bio je nemoguć i nepoželjan, a novo vrijeme nije otvorilo očekivanu perspektivu.

2. Baršunasta revolucija

Baršunastom revolucijom¹, odnosno nenasilnom revolucijom, dogodila se promjena vlasti u Čehoslovačkoj. Václav Havel i Aleksandar Dubček bili su na čelu spomenute revolucije kojom je 1989. godine nestao komunistički režim te ga je zamijenio višestranački demokratski sustav. Za vrijeme vladavine komunističkog režima u Čehoslovačkoj se vodila borba protiv cenzure te su se iznosili zahtjevi za poštivanje građanskih i ljudskih prava. Tenzije u kazalištu pa i u društvu su rastle, a demonstracija je bilo sve više i više. Miran prosvjed koji je započeo 17. studenog 1989. povodom sjećanja na smrt studenta Jana Opletala, kojeg su 50 godina ranije ubili fašisti, brutalno su napale policijske jedinice te ih prisilno zaustavile. U danima koji su slijedili, aktivirali su se i ostali građani te dali podršku studentima. Počinju se organizirati štrajkovi, a studentima se priključuju umjetnici i radnici. Broj prosvjednika aktualnom režimu se povećao do skoro pola milijuna, nastupio je generalni štrajk, što je rezultiralo rušenjem komunističkog vodstva i označilo kraj njegove vladavine.

Budući predsjednik Václav Havel imao je ključnu ulogu u Baršunastoj revoluciji. Borio se za slobodu govora, a njegova angažiranost i djelovanje u to vrijeme je od velike važnosti. Havelova borba za ljudska prava može i trebala bi biti primjer drugima. Stoga nije za čuditi se zašto je Havel u prosincu 1989. izabran za predsjednika.

Međutim, nakon prvih višestranačkih izbora jasno se vidjelo da će biti teško uspostaviti stabilnu vlast u toj zemlji. S jedne strane prevladala je slovačka ljevica, a s druge češka desnica. Vladajuće stranke su se brzo dogovorile o raspadu Čehoslovačke. 31. prosinca 1992. Federalna skupština donijela je odluku o prestanku postojanja Čehoslovačke. Na čelo samostalne češke države izabran je Václav Havel.²

Ono što sljedi nakon pada režima su promjene i reforme. Nakon 1989. poslovi u području ekonomije, financija i prava doživjeli su veliki uspjeh i razvoj, dok se status običnog radnika pogoršao. U nešto kasnijim 90-im javlja se bankrot, loše stanje i uvjeti rada za manualne radnike, a tvrtke propadaju. Možemo slobodno reći da je razdoblje u Češkoj uvelike utjecalo

---

¹ Pojam Baršunasta revolucija skovala je Rita Klímová, ekonomistica, političarka te ambasadorica Čehoslovačke u SAD-u. Klímová je u tome vrijeme radila kao prevoditelj Václava Havela. Izraz se koristi za opisivanje međunarodne revolucije. Nakon raspada Čehoslovačke 1993. godine, Slovačka koristi termin Nježna revolucija, dok Česi koriste naziv Baršunasta revolucija za taj događaj. https://en.wikipedia.org/wiki/Velvet_Revolution

² Grupa autora (2014.): Povijest Češke: Od seobe Slavena do suvremenog doba. Zagreb: Sandorf. str. 693.-696.

na Viewegha kao autora, odnosno na njegova djela sudeći prema, ne samo autobiografskim elementima u njima, nego i satiričnim prikazima razdoblja prije i nakon pada komunizma.

Promjene u književnoj sferi se odnose na pojavu izdavačkih kuća, porast objavljivanja knjiga, prvenstveno onih koje ranije zbog režimske kulturne politike nisu bile objavljivane, te uzlet književnih vrsta koje su bile zaboravljene ili potisnute.

3. Češka književnost i proza 90-ih

Padom komunizma, srušile su se pregrade između tri smjera u književnosti koja su bila aktualna tijekom normalizacije³, a to su oficijelna djela, samizdat⁴ i književnost pisana u egzilu. Autori se vraćaju u javni život, a knjige se masovno izdaju i objavljuju. Književnost devedesetih godina kao da gubi svoju ulogu „savjesti nacije“. Većina djela postaju komercijalna, a to je dobro prikazao i Petr Bílek u svojim člancima: *Literatura se stala terčem mediální manipulace* i *Česká literatura v postkomunismu*. Želja za profitom i uspjehom na tržištu knjiga, kreirala je veliki dio tadašnje književnosti. U skladu s tim Bílek kaže sljedeće: „Danas se čini da češka književnost posljednjih nekoliko godina nije u mogućnosti ponuditi tekstove koji bi se nakon objave odmah doživljavali kao nešto bitno, nešto što će imati funkciju kanonskog djela⁵ u kontekstu suvremene književnosti te bi se odmah složili da je to centralno djelo češke književnosti.“⁶

Kada govori o postkomunističkom razdoblju, Lubomír Machala ističe riječi Pavla Janouška i njegovu tezu o gubitku tradicije, spominje „odsustvo, nestabilne vrijednosne kriterije“, prvenstveno misleći na paradoks u književnosti koja odbija *služiti* politici, ali se istovremeno „bori“ za harmoniju individualnog i društvenog života. Na problematiku statusa češke književnosti i njezine *misije* usredotočio se i pisac Jiří Kratochvíl, koji ističe kako se status češke književnosti promijenio iz kulturnog predmeta u robu/proizvod.⁷ Gubi li se vrijednost knjiga? Danas kad se razvija moderna tehnologija, fizička knjiga je zasigurno na skliskom terenu, međutim sama vrijednost knjige ne bi trebala biti umanjena.

Machala razlikuje dva glavna smjera u češkoj prozi 90-ih. Smjer autentičnosti koji demistificira⁸ iluzije i sve ideale, te drugi smjer u kojemu prozu sačinjava ispreplitanje nestvarnih vizija i stvarnih pojmova tj. imaginativnu prozu.⁹

---

³ Normalizacija je naziv za represivno djelovanje nakon nasilnog suzbijanja Praškog proljeća 1968. godine vojskama Varšavskog pakta, kao što su bile čistke u komunističkoj stranci, otkazi, obnova cenzure, ukidanje mnogih interesnih i političkih udruga i organizacija, i ostalo. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Normalizace>

⁴ Samizdat je samostalno izdavanje knjiga ili glazbe, u slučaju zabrane od države ili kada izdavačke kuće nemaju interesa nešto objaviti. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Samizdat>

⁵ KANON, KNJIŽEVNI (starogrč. κανών: štap, mjerilo, pravilo). U umjetnostima označava standardni model koji je uzor drugim djelima te vrste. <http://leksikon.muzej-marindrzic.eu/kanon-knjizevni/>

⁶ Bílek, Petr. *Literatura se stala terčem mediální manipulace*.

⁷ Machala, Lubomír. (2001.) *Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy*. Praha: BRÁNA str.13.-14.

⁸ Demistifikacija, ženski rod: Postupak suprotan mistifikaciji; otkrivanje nejasnih, tajnih, zakulisnih radnji i postupaka (lat.), <http://staznaci.com/demistifikacija>

Autori se u formi autentičnosti bave proživljenom prošlosti, dok se u drugoj vrsti proze problematizira stvarnost i isprepliće stvarnost sa snovima, grotesknom fikcijom i svijesti. Ono što je zajedničko ovim dvama smjerovima je antiiluzivni karakter, dominacija pripovijedača, gomilanje pitanja o životu i smislu stvaranja, traganje za novim mogućnostima jezika. „Ključni element spajanja dviju linija je povećani naglasak na autorskom „ja“. U autentičnim tekstovima prije svega je prezentirano kako „ja“ uočava i doživljava svijet, fantastična i imaginativna proza s druge strane predstavlja kakav svijet „ja“ stvara.“¹⁰

Pripovjedač u djelima imaginativne proze nerijetko ima autobiografske osobine i zauzima središnji položaj, često dovodeći u pitanje svoju poziciju.¹¹ Jiří Kratochvíl pokazuje snažnu tendenciju stvaranja složenih izmišljenih svjetova s vlastitom logikom, koja je na neki način u sjeni stvarnosti, dok drugi izazivaju čitatelja u potrazi za bilo kakvom referencom ma koje god stvarnosti (Michal Ajvaz, Václav Jamek).¹² Autori imaginativne proze su: Michal Ajvaz, Daniela Hodrová, Martin Komárek, Jiří Kratochvíl, Jan Křesadlo, Karel Milota, Petr Rákos, Jáchym Topol, ali i Alexandra Berková, Zuzana Brabcová, Sylvie Richterová, Václav Vokolek itd.¹³

Smjeru autentičnosti pripadaju dnevnicima i memoarima, djela autobiografskog karaktera, čiji autori nisu bili samo pisci, nego i sportaši i glumci. Kada je riječ o dnevnicima i memoarima razlikujemo više vrsta. Prva, ona najčitanija, nastala su prije 1989. godine, ali izdana su tek nakon 1989. Čine ih djela u kojima autori iz samizdata i egzila izražavaju svoja osobna iskustva i svjedočanstva. Neki od značajnih predstavnika ove vrste memoara i dnevnika su: Jan Zábřana, Josef Hiršal, Bedřich Fučík, Ivan Diviš, Václav Černý. Bohumila Hrabala pak možemo spomenuti kao najznačajnijeg predstavnika proze u kojoj se fenomen dnevnika i memoara međusobno isprepliće. Radi se o ironičnoj trilogiji: *Proluky*, *Svatby v domě* i *Vita nouva*, u kojoj su prikazani događaji Hrabalova života te njegova mišljenja i pogledi na umjetnost.

Glavna uloga u popularnoj i najprodavanijoj, a ujedno i književnosti koja je prevedena na najviše jezika, pripada Michalu Vieweghu. Viewegh je književnik koji svojim knjigama i

---

⁹ Machala, Lubomír. (2008) Próza. u: *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia. str. 280.

¹⁰ Ibid. str. 280.-281.

¹¹ Machala, Lubomír. (2008) Próza. u: *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia. str.286.

¹² Bílek, Petr. Czech Literature in the Post-Communist Era: the Socio-Cultural Context.

¹³ Machala, Lubomír : Česká polistopadová próza.

privatnim životom pobuđuje i zadržava neprekidnu pažnju javnosti, a svoja djela objavljuje kontinuirano, jednom godišnje.

4. Michal Viewegh

4.1. Biografija

Michal Viewegh jedan je od najpopularnijih i najprodavanijih suvremenih čeških književnika. Rođen je 31. ožujka 1962. godine u Pragu, majka mu je bila odvjetnica, a otac inženjer kemije. Nakon osnovnoškolskog obrazovanja u Sazavi te mature u gimnaziji u Benešovu, Viewegh upisuje ekonomski fakultet u Pragu od kojeg odustaje. Godine 1988. diplomirao je na Karlovom sveučilištu u Pragu, smjer češki jezik i književnost i pedagogija. Zapošljava se kao profesor u osnovnoj školi, a potom i kao urednik u izdavačkoj kući Československý spisovatel. Osvojio je prestižne nagrade Jiří Orten 1993. i Magnesia Litera 2005.¹⁴

Vieweghova djela prevedena su na dvadesetak jezika, a neka od njih su ekranizirana i izvedena u kazalištu. Vieweghovo debitantsko djelo *Mišljenja o ubojstvu (Názory na vraždu)* je detektivska priča u kojoj se već nazire sam karakter ovog autora: „napor da se poveže psihološka introspekcija snažno subjektiviziranog pripovjedača sa samorefleksijom formiranja i oblikovanja književnog svjedočanstva.“¹⁵ Iako određeni dio kritičara i čitatelja ističe kako su starija djela puno kvalitetnija od novijih, Viewegh i dalje uživa kulturni status. I sam Viewegh ističe uspjeh svog stvaralaštva: njegov honorar u prosjeku je jednak prosječnoj osmogodišnjoj plaći u Češkoj. Od 1995. godine zarađuje isključivo pisanjem.

Vieweghov stvaralački opus je velik, sadrži romane, zbirke pripovjedaka, književne parodije itd. Najpoznatiji Vieweghovi romani su: *Sjajne zeznute godine (Báječná léta pod psa)* 1992), *Odgoj djevojaka u Češkoj (Výchova dívek v Čechách)* 1994), *Sudionici turističkog putovanja (Účastníci zájezdu)* 1996), *Zapisivači očinske ljubavi (Zapisovatelé otcovský lásky)* 1998.), *Roman za žene (Román pro ženy)* 2001), *Izvan igre (Vybíjená)* 2004), *Roman za muškarce (Román pro muže)* 2008), *Biosupruga (Biomanželka)* 2010), *Mafija u Pragu (Mafie v Praze)* 2011). Vieweghov opus čine i djela: *Priče o braku i seksu (Povídky o manželství a o sexu)* 1999), *Mišljenja o ubojstvu (Názory na vraždu)* 1990), *Lekcija iz kreativnog pisanja (Lekce*

¹⁴ <http://www.viewegh.cz/en/autor.php#8>

¹⁵ <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=895>

tvůrčího psaní 2005), *Anděli naši svagdašnji* (*Andělé všedního dne* 2007). Napisao je i zbirku pripovjedaka za roditelje *Bajke za umorne roditelje* (*Pohádky pro unavené rodiče* 2007). U publicistiku pripada *Švedski stol ili tko smo mi* (*Švédské stoly aneb Jací jsme* 2000.) te *Na dvije stolice* (*Na dvou židlích* 2004).¹⁶ Viewegh je sklon eksperimentiranju – 2004. je s Halinom Pawlowskom i Ivom Hercíkovom napisao roman *Tři v háji* (*Trojica u šumi*) o trojici muškaraca koji krizu srednjih godina liječe ljubavnim avanturama.¹⁷

Michal Viewegh interes javnosti održava i svojim privatnim životom. Puni stranice tabloida, interesantan je novinarima, a isto tako i čitateljima. „Viewegh je za medije "pozitivan lik". Ima visoku stručnu spremu, dobro je odjeven, uvijek spreman razgovarati s medijima o svom privatnom životu, o tome kako je razveden, kako izlazi sa sedamnaestogodišnjakinjama, i tako dalje. Viewegh tabloidima stalno pruža daljnje i daljnje sentimentalne, limunada-priče. Nakon što mu "slava" počinje padati ponovno se oženi kako bi medijima postao zanimljiv.“¹⁸

4.2. Ozbiljna ili popularna književnost?

Lubomír Machala u djelu *Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy* ističe kako su Vieweghova djela između ozbiljne i popularne književnosti. Vieweghovu prozu karakterizira središnji položaj pripovjedača, autobiografski elementi, sklonost metatekstu¹⁹ i intertekstualnim²⁰ odlomcima. Viewegh ne odustaje od tradicionalne naracije, pogotovo ne od njezine zabavne funkcije, što dakako, kako ističe Machala, ne znači da su njegova djela banalna, površna i nebitna, te on Viewegha pozicionira između visoke i popularne književnosti. U Vieweghovim prozama su prikazani generacijski sukobi, obiteljske veze, problemi sazrijevanja, pri čemu koristeći ironiju i samoironiju ističe grotesknost i tragikomičnost ljudske mase, prije svega u seksualnim i erotskim odnosima. Nakon romana *Báječná léta pod psa* (radnja smještena u razdoblje normalizacije) i oduševljenja kritike, Viewegh koristi iste postupke za svoje djelo u romanu *Výchova dívek v Čechách* (razdoblje postkomunizma), no reakcije na njegov rad se mijenjaju. Značajno je da Vieweghovi kolege

¹⁶ Preuzeto sa službene stranice Michala Viewegha <http://www.viewegh.cz/en/knihy.php#12>

¹⁷ <http://www.books.hr/dossier/michal-viewegh>

¹⁸ Bilek, Petr. Česká literatura v postkomunizmu.

¹⁹ Izvor: Hrvatski leksikon. Metatekst (grč.+lat.), pojam suvremene znanosti o književnosti koji označuje tekst nastao pod utjecajem drugoga teksta; rezultat međutekstovnoga nadovezivanja u knjiž. komunikaciji.

²⁰ Izvor: Hrvatski leksikon. Intertekstualnost, pojam poststrukturalističkoga pristupa knjiž. djelu; smisao teksta spoznaje se u cijelosti tek pozivanjem na drugi, već postojeći tekst (R. Barthes).

koji koriste elemente popularne literature ne nailaze na žestoke udarce od strane kritike, dok je sam Viewegh česta tema oštrih polemika.

Dosta zamjerki od strane kritičara prvenstveno se tiču toga da su njegova djela lagano štivo za čitatelja, da ne zahtijevaju poseban napor. Nasuprot tome Jan Čulík ovu vrstu karakterizacije naziva „površnom i nepravednom“²¹. Koliko su zapravo Vieweghova djela „lagano štivo“? Viewegh je iskusni pripovjedač koji ima osjećaj za ironiju i donosi je u svojim djelima. Njegova djela su bliska čitateljima jer se bavi popularnim temama suvremenog društva, a s određenom dozom ironije i humora čini djelo istovremeno i intrigantnim i zabavnim. Djela su mu mješavina stvarnosti i fikcije te su izrazito čitljiva, ali to svakako ne znači da njegova djela nemaju određenu „težinu“ i ozbiljnost. „On nesumnjivo koketira s komercijalnim književnim tehnikama. Namjerno se kreće na granici između komercijalne i ozbiljne književnosti. Ovaj akt balansiranja stvara napetost. Pišući pristupačnu i zabavnu prozu, njegov rad gotovo uvijek ima dublje slojeve za promišljenijeg čitatelja.“²² Popularna književnost u većini slučajeva nema karakteristike originalnosti i autentičnosti, ona slijedi, oponaša i imitira već poznate obrasce i bavi se aktualnim temama koje su prisutne u društvu. Viewegh se, kao što sam već spomenula, pozicionirao između popularne i elitne književnosti prema riječima Machale i Čulika. Petr Bilek npr. za Vieweghovo djelo *Výchova dívek v Čechách* kaže da je ono poput trampolina kojim će se on odbaciti na više razine književnih izvješća o trenutnom stanju češkog društva.²³

---

²¹ Čulík, Jan. Michal Viewegh.

²² Ibid.

²³ Haman Aleš, Jirásek Bohumil, Lederbuchová Ladislava, Staněk Jiří, Viktora Viktor (2000.): Michal Viewegh: *Výchova dívek v Čechách* (1994). *Literatura v diskusi*. H&H. str.148.

4.3. Autobiografski karakter i samoironija

Viewegh u svojim djelima često koristi autobiografske elemente čime dodatno intrigira čitatelje. Prisutni su, na primjer, u Vieweghovom djelu *Výchova dívek v Čechách*. U središtu romana je lik profesora koji piše knjige i predaje češki jezik u osnovnoj školi: „Pročitao sam onu vašu knjigu... *Mišljenja o ubojstvu?* (...) Tražila je da joj sutra donesem rukopis *Sjajnih, zaribanih godina*.“²⁴ U djelu *Román pro muže* pripovijedanje je zasnovano na dinamičnom izmjenjivanju radnje romana i opisa književnika gdje se u jednom dijelu romana može pretpostaviti da je riječ o Vieweghu: „Što sada pišete?“ U njegovu je pitanju pomiješano obavezno zanimanje, znatiželja i dječaćka obijest. „Roman za muškarce“, odgovaraš mehanički.“²⁵

Zbog elemenata povezanih sa privatnim iskustvom autora Vieweghova su djela zanimljiva čitateljima. Poznato nam je da javne osobe koje ponekad vode ekscentričan život ili nečim šokiraju javnost, bude zanimanje medija i publike. Postoji velik dio nas koji ih vjerno pratimo bez obzira simpatiziramo li ih ili ne, na čemu upravo te poznate ličnosti zbog interesa javnosti i ostvaruju zaradu te ostaju popularni.

Značajno za Vieweghova djela je korištenje samoironije kako bi izazvao smijeh kod čitatelja. Možemo reći da je to znak autorove zrelosti, sposobnost smijanja samom sebi koju koristi kod svojih likova. Moderni pisci u svojim djelima često koriste samoironiju, cinizam, sarkazam i sl. kako bi izazvali smijeh kod čitatelja. Smijanje i ruganje samome sebi, svojim manama, duhovite sarkastično-ironične primjedbe značajke su koje pronalazimo u Vieweghovim djelima. „„Znate li da je baš O' Neill inzistirao da njegova autobiografska drama bude objavljena tek četvrt stoljeća nakon njegove smrti?““, smijao se urednik kad mu je Kvido ispričao za majčino pismo. „Štoviše, kad je to uvjetovao, čitava je obitelj odavno bila mrtva! Vaš je problem u tome što želite ovo objaviti još dok su svi vaši živi!“ „Baka ima navodno rak, a otac si već izrađuje lijes“, rekao je Kvido šturo. „Čini se da ima nade.““²⁶

---

²⁴ Viewegh, Michal. (1997.) *Odgovj djevojaka u Češkoj*. Zagreb: DiVič. str. 12, str. 130.

²⁵ Viewegh, Michal. (2009.) *Roman za muškarce*. Zagreb: Profil International. str. 56.

²⁶ Viewegh, Michal. (1998.) *Sjajne zeznute godine*. Zagreb: Znanje d.d. str. 214.

4.4. Tranzicijski elementi u djelima Michala Viewegha

U svojim djelima, Viewegh prikazuje stanje u tranziciji i temeljne zapreke u razvoju češkog društva. Njegove djela odražavaju bitne elemente češkog društva i emocionalnih odnosa u postkomunističkom razdoblju kroz 90-te godine. Jan Jandourek ga u svom članku *Michal Viewegh jako sociolog?*²⁷ naziva laičkim sociologom te ističe kako njegova djela imaju sociološke značajke. U djelima su prisutne teme ljubavi, krize srednjih godina, depresije i tjeskobe te prikaz srednjeg i višeg staleža u tranzicijskom razdoblju. Viewegh ne izbjegava socijalne teme, a djela su mu prije svega o srednjoj klasi. Primjer srednje klase je lik profesora kojeg u djelu *Výchova dívek v Čechách* unajmljuje bogati Král. Djelo je prikaz stanja u sektoru obrazovanja, cijenjenosti posla i visine plaće. Viewegh je upotrijebio i ime *Král* kao simbol više klase, autoritativne figure, moći i bogatstva. Odmah na početku ističe kroz usta i misli glavnog junaka, profesora češkog jezika, problematiku njihovog poziva, prije svega onu egzistencijalnu, jer su slabo plaćeni u Češkoj. Unatoč tome što bi htio zadržati svoj profesionalan ponos, nemoguće mu je zapravo biti toliko ponosan da odbije više nego dobru ponudu gospodina Krála, mjesnog milijunaša, to je „isplativ posao i lake pare“. Viewegh ističe problem srednje klase kroz lik profesora koji će prihvatiti bilo kakav posao pa čak i taj da oraspoloži mladu kćerku bogataša koja pati od depresije. U to vrijeme, bruto mjesečna naknada nastavnika bila je u visini od 3680 kruna, a na ljestvici 50 odabranih zvanja, plaće nastavnika bile su na 49. mjestu.

„Ni ja se nisam osjećao baš dobro. U mislima sam se vraćao na naš razgovor, pa i na spomenuto pismo, a bio sam sve svjesniji koliko je čvrsto i nadmoćno bilo, pa vjerojatno i ostalo, Kraljevo uvjerenje da će mladi češki nastavnik za osam tisuća kruna mjesečno odmah ostaviti sve i četiri večeri na tjedan baviti se nevještim književnim pokušajima njegove starije kćerkice. U određenom smislu to je bilo vrlo uvredljivo. Odlučio sam se već sutradan potpuno posvetiti mobilizaciji svoga profesionalnog ponosa.“²⁸

U djelu *Román pro muže* pored složenih emocionalnih odnosa između sestre i dvoje braće, Viewegh je ukomponirao motiv mita i korupcije. Upravo lik korumpiranog Cyrila u djelu *Román pro muže* prikazuje njegovu osobnu korist zbog vlastitog statusa i zloupotrebe svog

---

²⁷ Jandourek, Jan. *Michal Viewegh jako sociolog?*

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c03d62085abd55bb6a3e4b5adc9d493ef7ca8602_522_195jando25.pdf

²⁸ Viewegh, Michal. (1997.) *Odgovori djevojaka u Češkoj*. Zagreb: DiVič. str. 14.-15.

položaja. Cyril ne krije da pored plaće zarađuje basnoslovne iznose na nelegalan način. Primjer je njegov odlazak u ljekarnu: „,Ne mogu vjerovati da si dopustio da ti propišu lijek za erekciju.“ „Dobio sam ga bez recepta, čak gratis. Poznajem apotekara koji ima dovoljno razloga da mi bude zahvalan.“²⁹ Mito i korupcija proželi su vrh vlasti, sudbenu i izvršnu. Nepošteni i korumpirani su se u postkomunističkom društvu obogatili (Cyril), a poštenu životare na rubu egzistencije (Bruno). Cyrilov brat Bruno je pošten te vozi 20 godina staru Škodu, naslijeđenu od brata. „Ovaj auto koji se raspada najbolji je dokaz njegova poštenja“³⁰ Za razliku od njega, beskrupulozni Cyril vozi najnoviji luksuzni, suvremeno opremljeni Volvo: navigacija, kožna sjedala, CD player. „Aneta razgledava unutrašnjost njegova luksuznog automobila. „ A koliko zapravo zarađuje nekakav sudac? Mislim sa strane, naravno“ To je relativno , odgovara Cyril, iznenađujuće mirno. „ Kad se nekom jadniku sudi zbog nekoliko stotina tisuća, onda par tisuća. Kad se radi o stotinama milijuna, onda milijune. Ali radije ne misli na to, seko. Ove informacije mogle bi nanijeti nepopravljivu štetu tvojoj osjetljivoj humanističkoj dušici.“³¹

Cyril nema morala niti osjećaja za pravdu, živi za luksuz te ne skriva ni svoje nebrojene sumnjive kontakte sa češkim političarima. „U Aneti raste bijes, više nije u stanju zadržati to u sebi. „ Kako to da u mobitelu imaš brojeve otprilike trideset zastupnika u parlamentu?, napadne brata. ... Odgovori. Nije li valjda razdvajanje izvršne vlasti od sudske jedan od temeljnih stupova svake demokracije. Kako onda imaš u mobitelu brojeve političara?“ „ pokušava biti duhovit...“Zato što sam sudac srce. Zato. Da sam vjeverica, u košarici bih imao lješnjake...“³²

Mito i korupcija bitna su obilježja tranzicijskog razdoblja te se upravo zemlje u tranziciji susreću s korupcijom na različite načine. U javnom sektoru se najviše krade, u privatnom sektoru najviše vara, dok je u susretu privatnog i javnog sektora pristuna iznuda i podmićivanje. Pojedinci, skupine ili tvrtke podmićuju zakonodavnu ili izvršnu vlast, kako bi ovi donijeli propise na isključivu korist tih pojedinaca, skupina ili tvrtki. Ta posebna korist je u pravilu, protivna općoj koristi i općem dobru. Ovaj je oblik karakterističan za tranzicijske zemlje zato što se u njima u relativno kratko vrijeme mijenja velik broj zakona i drugih propisa, što je dobra prilika za namještanje koristi članovima i prijateljima vladajućih struktura. Korupcija dakle otvara vrata nepoštenim ljudima, usporava različite dozvole i

---

²⁹ Viewegh, Michal. (2009.) Roman za muškarce. Zagreb: Profil International. str.67.

³⁰ Ibid. str. 22.

³¹ Ibid. str.70.-71.

³² Ibid. 151.

odluke, jer korumpirani službenici čekaju na *koverte*.³³ Korupcija tako nije zaobišla niti Češku. U najvećem broju tranzicijskih zemalja privatizacija je bila glavno područje korupcije. Zato je Miloš Zeman izjavio, prije negoli je postao predsjednikom češke vlade, da je „privatizacija, kako je bila provedena u Češkoj republici ... korupcija i ništa drugo. Ona je stvorila ozračje u kojem je postala normalna ideja da nešto možeš dobiti ni za što”.³⁴

Sociolog Jiří Večerník ističe u djelu *Czech society in the 2000s*, da su u tranzicijskom razdoblju najviše koristi imali viši slojevi češkog društva. Dok u romanu *Román pro muže* prikazuje korumpiranog suca Cyrila, u romanu *Výchova dívek v Čechách* naglasak stavlja na novostečene bogataše poput Beatinog oca Krála, koji čine novi društveni sloj u tranzicijskim zemljama. Termin *nouveau riche* na francuskom znači *novi bogataš*, a označava osobu ili skupinu koja je iznenada došla do višeg ekonomskog statusa. Imetak nisu stekle obrazovanjem ili nasljedstvom, već zahvaljujući privatizaciji koja se provodila u tranzicijskim zemljama. Novostečenim bogatašima ne pripadaju osobine karakteristične za tradicionalne pripadnike viših slojeva poput plemstva ili aristokracije te je kontekst u kojem se ovaj termin upotrebljava uvredljiv i pogrdan.³⁵ U djelu *Výchova dívek v Čechách* detaljno je opisano Královo bogatstvo, skupocjeni auti, tjelohranitelji te raskošna vila: mramorno stubište, prostrana terasa, radna soba, namještaj od hrastovine, kožni naslonjači itd. „Neutješnost hrpe papira od pola metra na hrastovu pisaćem stolu nije ublažila ni ona predivna zlatna svjetiljka. Kralj je prišao baru i poznati miris kožnih naslonjača pomiješao se s mirisom dvanaest godina staroga škotskog viskija *Glen Deveron*.”³⁶ Značajne karakteristike ove skupine bogataša su arogantnost, pretencioznost, manjak socijalnih vještina i pretjeranost u trošenju novca kako bi se iskazali moć i status. Ove osobine značajne su za lik Cyrila čija se arogantnost i grub, neotesan karakter očituje u njegovom ponašanju prema npr. konobarima i kuharima: „Izgledam li kao netko tko jede instant juhe?, ledeno upita Cyril konobara. Naoko začuđeno promotri svoju elegantnu ružičastu košulju, tamnoplavi sako Hugo Boss i švicarski sat. Aneta i Bruno proučavaju strukturu ploče stola. Konobar zgranuto šuti.”³⁷

---

³³ Šimac, Neven. (2004) Protiv korupcije: Stara pošast, nove opasnosti. Zagreb-Split: Udruga za demokratsko društvo. str. 7.

³⁴ Ibid. str.9.

³⁵ <http://dictionary.reference.com/browse/nouveau+riche>

³⁶ Viewegh, Michal. (1997.) Odgoj djevojaka u Češkoj. Zagreb: DiVič. str.56.

³⁷ Viewegh, Michal. (2009.) Roman za muškarce. Zagreb: Profil International. str.108.

Viewegh uspješno obrađuje teme konzumerima i utjecaja medija, prije svega televizije i novina. Sve brži razvoj tehnologije, pojava mobitela, osobnih računala, potrošačkog društva, konzumerizma³⁸, loše utječu na društvo, međuljudske odnose, instituciju braka i ostalo. Danas se veliki naglasak stavlja na marketing i prodaju te luksuz, ali većina si luksuz, pa i onaj najmanji, ne može priuštiti. Trendovi koje nam nameću mediji nije lako pratiti, a današnja, prije svega mlađa populacija, upravo je pod njihovim utjecajem. U romanu *Zapisovatelé otcovský lásky*, djevojke koriste crni lak, nose lažnu tetovažu, plavi ruž na usnama, žvaću Hubba Bubbu, redovito prate seriju Beverly Hills. Roditelji su nemoćni i ne mogu na te pojave previše utjecati. Mladi se trude pratiti i oponašati svoje idole i nove trendove, što može loše utjecati na njihov razvoj i traženje identiteta. Sve se to odražava na međuljudske odnose koji u tom slučaju postaju plitki i površni, lijep izgled postaje prioritetan, a isto tako i financijsko stanje, prestiž u društvu ... itd.

Iako je mlađa populacija više pod utjecajem konzumerizma, njemu ne odolijevaju ni starije generacije u Vieweghovim djelima, poput Laurine majke Jane u djelu *Román pro ženy*. Jana gura Samsonite kovčeg, čita francuski časopis Elle (kćer Laura čita Cosmopolitan), a u Duty Free Shopu isprobava skupocjenu kozmetiku Clinique i Gucci parfeme. U djelu *Zapisovatelé otcovský lásky*, očevim pokušajima oponašanja svjetskog čovjeka ruga se i sam sin: „Na sreću otuširan je ali se, na žalost, i obrijao i usmrdio onim jezivim Pitralonom F koji on u svojoj ograničenosti do današnjeg dana smatra vrhunskim proizvodom muške kozmetike i mirisom nad mirisima. U ruci drži Cindyin njujorški Times – pravi svjetski čovjek.“³⁹ Pod utjecajem konzumerizma i kupovine skupih stvari je i lik Oskara u djelu *Povídky o manželství a o sexu*. Oskar je za svoje inozemno putovanje kupio skupo odijelo i kovčeg poznate marke, nosi svilene boskerice, koristi Hugo Boss parfem, ostavlja velike napojnice, časti nepoznate ljude šampanjcem u IKEI. Kupovina skupih stvari je za Oskara ispravna investicija jer mu je izuzetno važno kako ga drugi doživljavaju. On je uglađen i fin, svi mu zavide (nitko ne može ni naslutiti da on stanuje u nekoj limenci), iako je to zapravo samo prividna slika, jer Oskar troši van svojih mogućnosti.

---

³⁸ Riječ konzumerizam dospjela je u naše krajeve preko engleske riječi consumerism, odnosno riječi consumer, a znači potrošač. <http://www.vecernji.ba/sto-znaci-konzumerizam-490805>

³⁹ Viewegh, Michal. (1998.) Zapisivači očinske ljubavi. Zagreb: DiVič. str. 162.

Viewegh je u svojim djelima naglasio problem koji karakterizira današnje moderno društvo, a to su pogrešne vrijednosti. Zahvaljujući oglašavanju, medijima i reklamama, određeni pojedinci, kako bi pokazali društveni položaj ili status, troše novac na skupocjene predmete jer su oni bolje kvalitete, prepoznatljivi te smatraju da ih upravo taj proizvod smješta među pripadnike elitnog sloja. Taština, umišljenost, površnost i snobizam karakteristike su ovakvog ponašanja. Takvi pojedinci prezentiraju se društvu kao pripadnici visoke klase, pretjeruju u kupovanju proizvoda poznatih *brandova*⁴⁰ te se često odnose superiornije prema drugima, bez obzira mogu li to pratiti ili ne. Osim spomenutog Oskara u djelu *Povídky o manželství a o sexu*, snobizam je prisutan i u djelu *Román pro ženy*, prvenstveno u liku Laurine majke Jane. Ona svisoka gleda na Čehe, opterećena je luksuznom kozmetikom i skupocjenim predmetima. Vieweghov pogled na svijet snobizma prisutan je i u liku Cyrila u djelu *Román pro muže*. Cyril vozi najnoviji Volvo, na ruci ima švicarski sat, pije šampanjac, kupuje bratu skije poznate marke itd. Njegov snobizam očituje se i u tome što se srami svog porijekla te se bezobrazno ponaša prema pripadnicima niže klase: „Nikoga ja ne vrijeđam, samo pokušavam u ovoj postkomunističkoj državici obnoviti prirodnu hijerarhiju klasa. Ili bih možda ja njih trebao pozdravljati prvi?“ Aneta proguta primjedbu o Cyrilovu nekolikogodišnjem članstvu u komunističkoj partiji i zadovolji se već uobičajenim podsjećanjem na siromašno djetinjstvo. „Tajiš rusku salatu koju smo jeli kao klinci i time izdaješ djeda i baku“⁴¹.

Kultura konzumerizma postala je dominantna u našim životima. Viewegh u svojim djelima kao element konzumerizma navodi i kupovanje u IKEI (*Zapisovatelé otcovský lásky, Povídky o manželství a o sexu, Román pro ženy*). Nekontrolirana i pretjerana kupovina glavna je značajka potrošačkog društva. Ljudi često pronalaze utjehu u kupovini, jer im ona pruža bijeg od svakodnevnih obaveza i/ili problema. Razlozi za pretjerano kupovanje mogu biti puno kompleksniji: nesigurnost, manjak ljubavi, usamljenost, depresija itd. Pretjerano kupovanje ne donosi trajnu sreću i ispunjenje, pruža samo privremeno olakšanje i ne ispunjava naše emocionalne potrebe. Oskar se u djelu *Povídky o manželství a o sexu* sprijateljio s mladim parom u IKEI, časti ih i potiče na razgovor. To je odraz njegove usamljenosti i manjak povezanosti sa drugim ljudima.

---

⁴⁰ brand (izg. brend) *m* 1. u marketingu: a. zajednička oznaka za sve informacije o nekom proizvodu ili usluzi b. određena očekivanja konzumenata od nekog proizvoda ili usluge 2. zaštitni znak *◇ engl.*

<http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1831&naslov=biti-ili-ne-bit-i-ka-o-vegeta>

⁴¹ Viewegh, Michal. (2009.) Roman za muškarce. Zagreb: Profil International. str.50.

Potrošačko društvo definitivno mijenja stil života, pojavljuje se, kako u drugim zemljama tako i u Češkoj. Otvara se veliki broj trgovačkih centara, a pojmovi poput luksuz i prestiž počinju se koristiti u definiranju socijalne moći i statusa (Král u djelu *Výchova dívek v Čechách* te Cyril u *Román pro muže*). Jedan od problema koji se tiče pojave trgovačkih lanaca je ljudska potreba da se troši više nego što je potrebno, a isto se odnosi i na posjedovanje stvari koje će nam ispuniti i onaj zadnji slobodni prostor u domu. Jedna od značajka tranzicijskog razdoblja je dakle i promjena životnog stila, odlasci u restorane, trošenje novca na rekreaciju, putovanja, stan/kuću, a manje na hranu. Prema knjizi Jiříja Večerníka u djelu *Czech society in the 2000s*, istraživanja pokazuju kako velik broj domaćinstava teži boljoj kvaliteti života; ljudi se sele iz stanova u zgradama izgrađenim u razdoblju komunizma u stanove bolje kvalitete ili obiteljske kuće. Kao posljedica tranzicije u Vieweghovim djelima prisutna je i komercijalna televizija (Trinaesta odaja, emisija koju vodi Renata u djelu *Zapisovatelé otcovský lásky*), moderni časopisi i novine (u djelu *Román pro ženy* Laura je zaposlena u časopisu *Uravnotežena žena*, a ona i njezina majka u slobodno vrijeme čitaju *Elle* i *Cosmopolitan*), trošenje novca na skupe nepotrebne stvari spomenute ranije u tekstu, itd.

Tranzicijske zemlje pogađaju velike promjene i reforme. Utjecaj vanjskih čimbenika na emocionalne odnose od velikog je značaja, a to je prisutno i u Vieweghovim djelima. Na skliskom terenu na kojem počiva današnje suvremeno društvo, ljudi mogu posrnuti, poput Beate u djelu *Výchova dívek v Čechách* koja je patila od depresije i na kraju počinila samoubojstvo. Na međuljudske odnose utječe društveno i političko stanje u državi. Neki od glavnih problema zemalja u tranziciji su problem nezaposlenosti, male plaće, loš položaj radnika o čemu piše i sociolog Jiří Večerník u djelu *Czech society in the 2000s*. To su naravno neki od problema koji su pogodili i češko društvo. Ljubavni odnosi su itekeko osjetljivi na ekonomske čimbenike. Nezaposlenost ili nezadovoljstvo na poslu može biti uzrok sukoba u odnosima te čak i uzrok raskola romantičnog odnosa, veze ili braka. Uz nezaposlenost možemo ubrojati i niske plaće, nižu plaću žene od muškarca itd. Na emocionalne odnose isto tako utječe i kriza srednjih godina. U modernom društvu pojavljuje se depresija koja rezultira gubitkom identiteta, otuđenosti, usamljenosti itd. Tragično je otuđenje Brune u djelu *Román pro muže* nakon što sazna da boluje i da mu ne preostaje još puno godina života. Činjenica je da se on sa svime miri, čak i sa svojom smrću i ne pokušava nešto promijeniti. Kako vrijeme prolazi, Bruno se udaljava od supruge i kćeri, a i one od njega: „Bruno nema veliki smisao za simboliku stvari, ali ovu jednostavnu metaforu shvatio je odmah: postao je gost u svojoj

vlastitoj obitelji.⁴² Osnovicu ovog djela čine složeni emocionalni odnosi između sestre Anete i njezine dvojice braće, Brune i Cyrila, koji zajedno odlaze na skijanje u Italiju. Prateći njihov put i boravak na skijanju pisac nas vješto uvodi u kompleksnost njihovog ranjivog odnosa. Ova tri glavna lika se razlikuju, a ono što je karakteristično za njih i njihove živote je upravo pronalazak samih sebe u postkomunističkom razdoblju, otuđenje, potraga za ljubavi ili utjeha u alkoholu i novcu. Glavni lik Cyril traži zaborav u alkoholu, njegov brat Bruno se osamljuje i otuđuje od svoje obitelji a njihova sestra Aneta žudi i traga za istinskom ljubavi koja joj neprestano izmiče.

Viewegh u djelima dobro ocrtava svoje junake, budi u nama simpatiju i empatiju prema njima. Portretira likove kroz zanimljivu psihološku karakterizaciju, uvjerljivo nam dočaravajući njihove emocije, strahove, tjeskobu, čežnju i želje. Gubitak voljene osobe tj. prekid veze, kao što je to slučaj kod Beate u djelu *Výchova dívek v Čechách*, može rezultirati pojavom depresije i tjeskobe. U zemljama koje doživljavaju velike promjene kao što je to slučaj s tranzicijom 90-ih godina u Češkoj, mladi teško pronalaze svoj put. Beata je metafora za ovo stanje. Ona je u potrazi za identitetom, pokušava *pronaći sebe* u društvu koje se mijenja i koje je pod konstantnim kulturnim utjecajem sa Zapada. Beata je tragičan i hipersenzibilan lik, neprilagođena je malograđanskoj sredini, progonjena osjećajem osamljenosti i iskorijenjenosti, rastrgana erotskim žudnjama. Ona pokušava preboljeti svoju nesretnu ljubav, ali joj ne uspijeva. U potrazi za spasom luta od jedne do druge ljubavne veze, angažira se u udruzi koja brine o životinjama, ali ju ništa od toga ne ispunjava. Samoća i tjeskoba je sve više obuzima, jer je na žalost nitko u njezinom okruženju ne shvaća, čak ni otac, gosp. Král, koji smatra da će njegove krune riješiti sve, pa i Beatinu depresiju. Beata je sve tjeskobnija i žalosnija i pokušava naći utjehu u vjeri, ali ni tu ne može naći mir. Bježeći od neostvarene ljubavi, samoće i straha, ona pronalazi svoj mir u smrti. Mladi bi trebali pronaći svoje mjesto u društvu i biti socijalno aktivni, međutim, stalno su pod utjecajem novih trendova, bili oni kulturni, tehnološki ili socijalni, što stvara veliki pritisak. Osjećaj pripadnosti stvara određenu sigurnost, a razumijevanje vlastitog identiteta igra veliku ulogu u razumijevanju svijeta oko nas.

---

⁴² Ibid. str.48.

U djelu *Román pro muže*, zanimljiva je karakterizacija suca Cyrila i njegove sestre Anete. Cyril (50 godina) je stariji brat Anete i Brune, korumpirani sudac, emocionalno hladan tip koji sam sa sobom može živjeti jedino dok u sebe ulijeva velike količine alkohola. Cyril voli svoju sestru i brata, ali na svoj osebujan način i kada to ne zahtjeva preveliku angažiranost s njegove strane. Svake godine ih vozi na zajedničko skijanje, na skijališta u Češkoj i svaki put oni sudjeluju u troškovima takvog zimovanja. Međutim, saznajući za neizlječivu Bruninu bolest, ovaj put je destinacija Italija. Cyril kupuje Bruni najbolju skijašku opremu poznate marke i striptizetu Tali, što Bruno samoironično naziva - „humanitarna akcija“. Cyril je i snob, jer se cijelo vrijeme ponaša kao da je direktni potomak uvažene plemićke loze ili pripadnik neke bankarske obitelji. Stidi se svog porijekla i bezobrazno se ponaša prema taksistima, konobarima, prodavačima, čuvarima parkirališta, upravo zato jer se na taj način rješava kompleksa svog djetinjstva i radničkog porijekla, od kojeg uporno želi pobjeći.

Nasuprot Cyrilovog nemoralnog karaktera stoji njegova sestra Aneta (36 godina), istraživačka novinarka, koja osobe poput njezinog brata Cyrila razotkriva u tjednoj televizijskoj emisiji. Ona je istinski borac protiv društvenih nepravdi, dok s druge strane njezin brat Cyril ne osjeća nikakvu grižnju savjesti zbog svog načina života ili nezakonitog djelovanja. Rastrgana između ljubavi prema bratu Cyrilu i borbe za pravdu, pomaže ljudima da isprave nepravdu koju su im nanijeli razni prevaranti, mafijaši, uništavatelji poduzeća itd. Njezina je ljubav prema starijem bratu uvijek na granici osude njegovog načina života, razmišljanja i postupaka, korumpiranosti i nepoštenja, čega je itekako svjesna. Paralelno s profesionalnim obvezama, ona je u neprekidnoj potrazi za istinskom ljubavi, koje najčešće za nju ne završava sretno.

U djelu *Zapisovatelé otcovský láska* prisutan je generacijski jaz te prije svega problematika odnosa otac i kćer. Viewegh prikazuje ovaj bitan obiteljsko-socijalni problem osjetljivosti odnosa oca i kćeri. Djelo šalje zanimljivu poruku da je razvedeni otac više otac nego drugi nerazvedeni očevi koji mogu biti uz svoje kćerke kad god požele. Karel se tako prisjeća Renatina djetinjstva te žali što nije više uživao u provedenom vremenu s njom nego se zamarao glupostima. Otac osjeća krivnju zbog razvoda te se, kao što to obično biva, želi iskupiti za svoje odsustvo skupim stvarima, putovanjima, kineskim restoranima itd. U djelu je vidljivo udaljavanje oca i kćeri, odnos im je hladniji, razgovori neugodni. Karel ima dobar odnos sa sinom, a s kćerkom se nekoliko godina nije viđao zahvaljujući njezinom dečku Viktoru, *umišljenom idiotu* koji ne želi imati posla s pripadnicima komunističke partije. Iste ove nazore i stajališta preuzima povodljiva Renata, koja ga u to vrijeme zabavljanja s Viktorom uopće nije posjećivala, jer ga se sramila. U društvu se možda više pažnje posvećuje

odnosu majke i djece te se ponekad podcjenjuje značajnost i važnost uloge oca u životu djece, posebice ženske djece. Ova tematika je od velike socijalne važnosti i ne bi trebala biti zanemariva budući da ti odnosi mogu utjecati na odnose kakve će imati njihova djeca u budućnosti. Ističe se upravo važnost odnosa oca i kćeri, jer je taj odnos izrazito osjetljiv. Očevi često ne znaju, kao što je to slučaj kod Karela, kako se povezati s kćerkama i pronaći zajedničke aktivnosti i interese kako bi taj odnos bio kvalitetan. Karel kritizira Renatino oblačenje, a Renata se istovremeno srami oca zbog njegove odjeće. Posljedica lošeg odnosa između očeva i kćeri može uzrokovati ozbiljne probleme s intimnošću i povjerenjem u kasnijim odraslim vezama.⁴³

Osim problematike odnosa oca i kćeri nakon razvoda braka, Viewegh je u nekoliko svojih djela obradio i problem krhkosti modernog braka. Uzroci neslaganja u brakovima nisu samo rezultat razlike u karakterima, već su i pod utjecajem ekonomskih čimbenika i stresa. Nezadovoljstvo se reflektira i na protagoniste Vieweghovih romana. U djelu *Román pro muže* autor nas upoznaje s likom Brune, koji je po prirodi nesiguran, depresivan, i kao takav je u nemogućnosti da ostvari bližu emotivnu vezu sa svojom obitelji, suprugom Renatom i kćerkom Inkom. Njegovo nezadovoljstvo odrazilo se na njegovu ženu Renatu koja se udebljala jer on ništa ne čini po pitanju njihova odnosa. Brunina inertnost i otuđenost utječe na njegov brak. „Ali još prethodne godine Renata mu je rekla da se njihova veza bliži granici podnošljivosti. Brunu je to prestravilo. Ne da je idealizirao njihov brak, to zaista ne, ali nije očekivao ni tako strogu ocjenu. ... „Što radim loše?“, Bruno je bio uporan sa svojim pitanjem. „Ništa. Upravo to što ne radiš apsolutno ništa.““⁴⁴

Promjena odnosa u braku prikazana je i u djelu *Povídky o manželství a o sexu* gdje površan lik Oskara nakon dugo godina braka počinje svoju ženu gledati drugim očima. Iznenaden samim sobom što je toliko vremena proveo sa svojom suprugom Zuzanom, nesvjestan njezine ružnoće i velikog nosa nad kojim se počeo zgražati. Oskar se bori sa svojim mislima i na momente je svjestan površnog razmišljanja u svojoj glavi. Izbjegava izlaziti sa ženom te se paranoično osvrće u strahu da netko ne primjeti s kakvom ženom on živi: „Ali u subotu ujutro

---

⁴³ Fathers and Daughters: An Essential Bond After Divorce <http://movingpastdivorce.com/2013/11/fathers-and-daughters-an-essential-bond-after-divorce/>

⁴⁴ Viewegh, Michal. (2009.) Roman za muškarce. Zagreb: Profil International. str. 92.

tu je opet bio ženin nos: prijeteći, velik, odbojno šiljast i još uz to pun energije – htio je šetati gradom, ići na nekakvu fotoizložbu, na večeru s Petrom i Andreom i, eventualno, još i u kino!⁴⁵ Oskarova priča je samo dokaz da površnost može naškoditi braku. U braku ne bi trebalo biti mjesta za površnost i/ili materijalizam. To je samo dokaz da se društvena opterećenost materijalizmom, površnošću i bogatstvom uplela i u instituciju braka. Brak koji se nekad bazirao na uzajamnoj ljubavi, poštivanju i prijateljstvu, sada je na skliskom terenu te ima temelje na površnim vrijednostima. Mediji utječu na način razmišljanja te se često ljudi sude prema izgledu. Novine i članci puni su „uputa“ kako bi trebali izgledati (časopis Top djevojke te članak Senzacionalna seksi moda u *Zapisovatelé otcovský láska*), jer osim prema novcu i statusu, pojedinci poput Oskara procjenjuju ljude i prema izgledu.

U djelu *Vybíjená* Viewegh razrađuje nekoliko tema, između ostalog i aktualno pitanje ljepota/ružnoća. Djelo šalje jasnu poruku da fizički izgled nije prioritet u životu te da je gledanje ljudi kroz prizmu lijepo/ružno površno. Međutim, ti su stereotipi snažno prisutni u društvu. Smatra se da se ljepotom postiže ugled, da ona garantira uspjeh te da se atraktivni ljudi brže zaposle i dobe promaknuće na poslu. Upravo zato ne čudi da su djeca i mladi danas zaokupljeni svojim izgledom. Prate i oponašaju modne trendove. U novinskim i internetskim člancima na dnevnoj bazi čitamo savjete kako bolje izgledati, kako se obući, kako se našminkati itd. Vieweghov lik Hujerové zanimljiv je s aspekta ponašanja današnje mladeži koja je, ne samo opterećena svojim izgledom, nego na temelju toga procjenjuje sve ostalo. Hujerová samu sebe naziva ružnom djevojkom te ističe da bi toliko toga na sebi mijenjala, ali da joj čak svi ti popravci na tijelu, poput liposukcije i plastične operacije, ne bi ništa donijeli. Čak se i u njezinoj četrdesetoj godini površnost nije smanjila. Nezadovoljstvo izgledom ne bi trebalo smatrati malim problemom pogotovo ako uzmemo u obzir koliko je okolina pod pritiskom i utjecajem medija. Nalazimo se u društvu pretjeranog oglašavanja, a mladi su tome prerano izloženi naročito s obzirom na rastuću tehnologiju, pojavu pametnih telefona i sl.

---

⁴⁵ Viewegh, Michal. (1999.) Priče o braku i seksu. Zagreb: DiVič. str. 37.

Kao što je već rečeno, teme Vieweghových djela dotiču se međuljudskih, emocionalno-romantičnih te seksualnih odnosa, obiteljskih veza itd. Živimo u svijetu velikih društvenih promjena i mijenjanja vrijednosti. Društvo je pod velikim pritiskom, pod utjecajem medija, loše ekonomske situacije, a to svakako ima utjecaj i na međuljudske odnose, prijateljske, obiteljske i ljubavne. Događaju se velike promjene, svijet se brzo kreće, sve se odvija ubrzano. U cijeloj toj zbrci ne može nas iznenaditi činjenica da se ulazi u krizu srednjih godina, da se ljudi upuštaju u prevare zbog nezadovoljstva na poslu i/ili male plaće. Vieweghova djela skreću pažnju na našu neposrednu okolinu i nas same, ona su slika češkog društva u tranzicijskom razdoblju.

U djelu *Povídky o manželství a o sexu* prisutna je tematika seksa. Brak glavnog lika Oskara se raspao, a njegov interes za mlade, lijepe žene se povećao. Pisac prikazuje površne odnose, a djelo kao i *Román pro ženy* puno je muško-ženskih stereotipa. Oskar podiže svoj ego i samopozdanje spavajući s lijepim ženama upitne inteligencije. Njemu je važna samo njihova ljepota, on ih promatra i ocjenjuje. Čitatelj uočava niz stereotipa poput onoga da je muškarcima seksualni odnos na prvom mjestu, a da lijepe žene ne karakterizira i pamet. U suštini se radi o jednom ispraznom, usamljenom životu koji vodi Oskar. Viewegh se ne ustručava pisati o tabu temama popularnima u današnjem suvremenom društvu s jedne strane, dok s druge strane njegova djela nisu pornografskog karaktera. Ovo je jedan od ključnih razloga zbog kojeg je Viewegh popularan kod čitatelja, a i kritike. Sve u svemu, *Povídky o manželství a o sexu*, donose nam aktualnu tematiku u današnjem društvu i jedan od problema u romantičnim odnosima, točnije, površnim odnosima u kojima je najvažniji fizički izgled i zadovoljstvo.

Vieweghovo djelo *Román pro ženy* donosi neke od ključnih stereotipa, kada je riječ o muško-ženskim odnosima, u negativnom kontekstu. Žene su preemotivne, iracionalne, vodi ih želja za udajom, dok muškarci mogu imati ženu koju poželeva, a kada su u pitanju emocije puno su razumniji. Djelo sadrži i one tipične stereotipe za Čehe; sandale i ljetovanje u Hrvatskoj. Prikazuje, naime, jednog muškarca, neuglednog, neurednog, recimo šlampavog, koji ne mari puno za izgled, a u kojeg se zaljubljuje privlačna i mlada Laura. Žene trče za muškarcima i u njima leži velika želja za brakom, dok je s druge strane tu i ne tako privlačan muškarac na kojeg kao omamljena „pada“ Laura te uništava svoju postojeću vezu. U ovoj priči je svakako prisutno i Vieweghovo poigravanje apsurdima. Oliver u kojeg se Laura zaljubljuje ujedno je i

bivši muškarac njezine majke. Muškarac koji u svakom slučaju ni po čemu nije poseban, kako karakterno, tako i izgledom. Stereotipna priča u kojoj će se žena zaljubiti u bilo koga, ali ubrzo i sama sebi početi otkrivati njegove mane te se na samom kraju priče i zadovoljiti s takvim izborom muža. Djelo završava sretnim završetkom, također tipičnom značajkom ženskih romana.

Jana Hoffmannová u članku *Jsou romány Michala Viewegha „pro ženy“ nebo „pro muže“?* ističe osilacije ženskih i muških likova u njegovim djelima. Žene su, s jedne strane, sentimentalnog i sanjalačkog karaktera, a s druge emancipirane inetelektualke. Ove značajke karakteriska su Anete iz djela *Román pro muže* koja sanja o svom idealnom muškarcu i u odnosu prema njima ponaša se tipično ženski, bez obzira na to što je emancipirana i što kao intelektualka ne bi trebala za životni cilj imati ispunjenje u emocionalnom odnosu. Ona je u potrazi za muškarcem svog života pa čak posjećuje i internetske stranice za upoznavanje. Istovremeno se kao novinarka bori protiv nepravde i nepoštenja te se ne libi u društvu svoja dva brata ponašati opušteno, koristeći čak i vulgarizme. Kontradiktorni stavovi prisutni su i kod Vieweghových muških likova, gdje muškarci nisu samo dominantni i snažni, već su i empatični i osjetljivi. Odnosi se to na lik Olivera u djelu *Román pro ženy*. On je nekonvencionalan, odbija lagati potencijalnoj partnerici ističući kako se ne želi pretvarati i ne želi taktizirati. A s druge strane svoja pisma koja objavljuje u javnosti, u podzemnoj željeznici, opisuje kao reklamnu kampanju u kojoj se trudi prodati svoj proizvod ciljanoj skupini (Lauri). Viewegh ne ograničava čitateljstvo svojim djelima bez obzira na naslove koji upućuju na ciljanu skupinu (*Román pro ženy* i *Román pro muže*). Portreti emocionalnih odnosa i socijalne problematike u njegovim djelima promatraju se iz obje perspektive, kako iz ženskog, tako i iz aspekta muških protagnista u djelima (Oskar, Oliver). Duhoviti, sarkastični i ironični razgovori te aktualna problematika društva u tranzicijskom razdoblju dovoljan su razlog da za ovim romanima posegne i muški i ženski dio čitatelja.

Moderno društvo preplavila je i pojava Interneta. Internet ima bezbroj pozitivnih strana i pruža mnoštvo mogućnosti. Krajem 20. stoljeća dolazi do afirmacije i razvoja informatičke tehnologije. Internet mijenja način na koji ljudi posluju, uče, istražuju i komuniciraju. Zemlje u tranziciji su pod utjecajem razvoja modernih tehnologija. U djelu *Román pro muže*, likovi u potrazi za ljubavi koriste Internet. Glavna junakinja Vieweghovog romana Aneta, otkrila je uzbudiv svijet internetskih stranica za upoznavanje, ali nakon nekoliko neuspješnih probnih sastanaka shvatila je da možda to i nije najbolji put. Brat Bruno, nesiguran i depresivan, svoje najskrivenije erotske želje rješava putem Interneta, gdje se prikazuju neprimjereni sadržaji. Bruno gleda malo otkrivene grudi striptizete Tali, ali se nikad ne usuđuje registrirati i platiti. Iako cijena nije previsoka, Bruno nikada nije skupio hrabrost da u stupac utipka broj svog bankovnog računa i time se izloži riziku da ga otkriju.⁴⁶

Uz Internet, u modernom društvu sve se više koriste mobilni telefoni, čime nam se otvorila mogućnost odabira načina komunikacije, možemo razgovarati ili slati tekstualne poruke. Korištenje SMS poruka omogućuje nam da održimo veze s prijateljima ili obitelji u slučaju kada nemamo vremena ili energije, ali postoji opasnost i da se komunikacija pogorša zato što su poruke kratke i brzo se šalju. Ova vrsta komunikacije može dovesti do socijalnog otuđenja i osjećaja praznine. Ovisnost o mobilnim telefonima je zabrinjavajući faktor modernog društva jer se individue izoliraju te se gube socijalne vještine u razgovoru „*licem u lice*”. Fizički smo prisutni, ali psihički odsutni jer nam pažnju cijelo vrijeme odvraća mobitel. Ono što je također alarmantno u ovoj vrsti komunikacije je pismenost koja je znatno u padu zbog pojave skraćenica (*LOL, omg, btw...*) koje su postale sastavni dio Internet žargona.⁴⁷

U djelu *Román pro ženy* korištenje mobitela i slanje SMS poruka svakodnevnica je glavnog lika Laure. Poput većine današnje mladeži, Laura konstantno gleda u zaslon mobitela te ga uvijek nosi sa sobom, a često dešifrira ton dobivenih poruka: „Čim sam imala naočale na nosu, otišla sam u kuhinju uključiti mobitel kako bih provjerila nije li mi noću stigla od nekoga nekakva poruka. (...) Ali ne nazove me. To me nervira. Nosim mobitel sa sobom i na WC. Ne znam što bih trebala učiniti.“

---

⁴⁶ Viewegh, Michal. (2009.) Roman za muškarce. Zagreb: Profil International. str. 43-44.

⁴⁷ Pojašnjenje Internet žargona: <http://kompjutas.com/lol-omg-wtf-pojasnjenje-nekih-internet-zargona/>

Utjecaj interneta i medija može se vidjeti i u jeziku, točnije u svakodnevnom govoru. Prije svega ovdje mislim na korištenje engleskih riječi. Engleski jezik preplavio je cijeli svijet. Vieweghovi likovi, pogotovo mlađa populacija, također ga koristi u svakodnevnom govoru: *sugar, honey, boyfriend, happy, forever young, notebook (Zapisovatelé otcovský lásky)*, SMS (*Román pro ženy*). Korištenjem engleskih riječi mladi se žele izdvojiti iz društva, biti drugačiji i zanimljiviji. Na taj način privlače pažnju. Engleski jezik je prisutan u novinskim člancima i na Internetu te ga je u nekim sferama života jednostavno nemoguće izbjeći.

Viewegh je svojim djelima usmjerio našu pažnju na to da su za dugotrajnu sreću važni ljubav i prijateljstvo, a ne prolazne stvari kao što su ljepota, novac i skupocjeni predmeti. Površne vrijednosti u društvu značajke su surovosti suvremenog svijeta u kojem su glavne vrijednosti postale profit, lijep izgled, novac, status i luksuz.

5. Zaključak

Jedna od značajnijih uloga proteklih 20 godina u češkoj književnoj produkciji pripada Michalu Vieweghu, piscu koji svojim djelima, a i privatnim životom, intrigira javnost i privlači pažnju čitatelja. Primjedbe da njegova djela ne zahtijevaju poseban napor, nisu opravdane. Pišući jednostavnim, pitkim jezikom o lako razumljivim temama s velikom dozom humora, sarkazma, ironije i samoironije, progovara o bitnim problemima tranzicijskog razdoblja. Njegove knjige odražavaju ključne elemente češkog društva i emocionalnih odnosa u postkomunističkom razdoblju kroz 90-te godine. Viewegh piše o konzumerizmu kao dominantnoj vrijednosti u našim životima te mitu i korupciji kao bitnim obilježjima tranzicije. Istovremeno razmatra krhkost modernog braka, složene emocionalne odnose te potrošačko društvo kao društvo površnih vrijednosti. Fenomen konzumerizma je sveprisutan, a mediji također imaju velik utjecaj na njegovo širenje. Stoga bi mogli reći da postoji velika opasnost da suvremeno društvo postane isključivo materijalističko, isprazno i površno.

Ulazeći u suštinu tranzicijskih odnosa Viewegh jednostavno secira stvarnost koja je zadesila češko društvo. Iznijansirana ironija i samoironija, specifičan humor, utemeljena karakterizacija likova, aktualne teme, „neobvezan“ stil i ležernost odlike su Vieweghovog literarnog izričaja. Uspješno balansiranje između visoke i popularne književnosti učinilo je Viewegha pristupačnim širim slojevima čitatelja i jednim od nesumnjivo najomiljenijih čeških piscaca. Čitatelji su prepoznali i prihvatili pisca koji je na prihvatljiv način ocrtao novu češku stvarnost koju su svi očekivali, ali nisu znali da će biti razarajuća za društvo i temeljne ljudske vrijednosti.

6. Popis literature:

1. Bílek, Petr. Czech Literature in the Post-Communist Era: the Socio-Cultural Context.
Izvor: <http://www.transcript-review.org/en/issue/transcript-6-czech/contemporary-czech-prose-writers>
2. Bílek, Petr. Literatura se stala terčem mediální manipulace. 15. 9. 2004.
Izvor: <http://blisty.cz/art/19741.html>
3. Bílek, Petr. Česká literatura v postkomunismu. 13.01.2003.
Izvor: <http://blisty.cz/art/12456.html>
4. Čulík, Jan. Michal Viewegh. Originally Published in Dictionary of Literary Biography No. 353, Bruccoli Clark Layman, The Gale Group, London, New York and Boston, 2010
Izvor: <http://humbox.ac.uk/1993/>
5. Grupa autora (2014.): Povijest Češke: Od seobe Slavena do suvremenog doba. Zagreb: Sandorf.
6. Haman Aleš, Jirásek Bohumil, Lederbuchová Ladislava, Staněk Jiří, Viktora Viktor (2000.): Michal Viewegh: Výchova dívek v Čechách (1994). *Literatura v diskusi*. H&H.
7. Hoffmannová, Jana. Jsou romány Michala Viewegha „pro ženy“ nebo „pro muže“? u: *Česká literatura v perspektivách genderu*. Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. Akropolis: Praha 2010.
8. Jandourek, Jan. Michal Viewegh jako sociolog? http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c03d62085abd55bb6a3e4b5adc9d493ef7ca8602_522_195jando25.pdf
9. Machala, Lubomír : Česká polistopadová próza.
Izvor: <http://www.britskelisty.cz/9910/19991015g.html>
10. Machala, Lubomír. (2001.) Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy. Praha: BRÁNA.
11. Machala, Lubomír. (2008) Próza. u: *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia.

12. Oslzlý, Petr. On a stage with Velvet revolution. Izvor: JSTOR.
13. Šimac, Neven. (2004) Protiv korupcije: Stara pošast, nove opasnosti. Zagreb-Split: Udruga za demokratsko društvo.
14. Večerník, Jiří. (2009.) Czech society in the 2000s: a report on socio-economic policies and structures. Prague: Academia.
15. Viewegh, Michal. (2006.) Izvan igre. Zagreb: Profil International.
16. Viewegh, Michal. (1997.) Odgoj djevojaka u Češkoj. Zagreb: DiVič.
17. Viewegh, Michal. (1999.) Priče o braku i seksu. Zagreb: DiVič.
18. Viewegh, Michal. (2009.) Roman za muškarce. Zagreb: Profil International.
19. Viewegh, Michal. (2002.) Roman za žene. Zagreb: DiVič.
20. Viewegh, Michal. (1998.) Sjajne zeznute godine. Zagreb: Znanje d.d.
21. Viewegh, Michal. (1998.) Zapisivači očinske ljubavi. Zagreb: DiVič.
22. Wandycz, Piotr Stefan. (2004.) Cijena slobode : povijest Srednjoistočne Europe od srednjeg vijeka do danas. Zagreb: Srednja Europa.

U radu su korištene i sljedeće stranice:

Baršunasta revolucija – https://hr.wikipedia.org/wiki/Bar%C5%A1unasta_revolucija

Službena stranica Michala Viewegha – <http://www.viewegh.cz/en/autor.php#8>

Rječnik češke književnosti -

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=895>

Dossier Michal Viewegh - <http://www.books.hr/dossier/michal-viewegh>

Fathers and Daughters: An Essential Bond After Divorce:

<http://movingpastdivorce.com/2013/11/fathers-and-daughters-an-essential-bond-after-divorce/>

The Men Who Made Us Spend review: how consumerism took over:

<http://leftfootforward.org/2014/08/the-men-who-made-us-spend-review-how-consumerism-took-over/>